

TEPAV RAPORUNUN ANALİZİ

2007-2008 döneminde rekor kıran dünya dış ticaret hacmi küresel mali kriz ile büyük bir darbe almış ve 2009 yılında dolar bazında nominal olarak yüzde 23 civarında daralmıştır.

2009 yılında Almanya'nın ihracatı %24.9, Japonya'nın ihracatı %25.8, Brezilya'nın ihracatı %22.7, Çin'in ihracatı %16 gerilemiştir. Türkiye'nin ihracatı ise %22.6 oranında düşmüştür.

Rapordaki Çarpıklıklar

1-Mevcut gelişmeler ışığında dünya ticaretinin, 2009 yılında yaşanan daralmadan önceki düzeyine çıkışı 2012 yılında olacaktır. Dolayısı ile TEPAV çalışmasında belirtildiği gibi Ekim 2009-Mart 2010 dönemini "kriz sonrası dönem" olarak adlandırmak doğru değildir. Hele ki; Avrupa'da yaşanan borç krizinin en şiddetli olduğu 2010'un ilk yarısı için "kriz sonrası" ifadesi son derece iyimser bir yaklaşımdır.

2- Zamanlama boyutunda başka bir eksiklik ise raporun ikinci sayfasında verilen grafikte ve bunun yorumunda gözde çarpılmaktadır. Çok kısa vadeli veriler ile istatistiksel analiz yapmak hatalı sonuçlar verebilir. Sadece dış ticarete değil, hemen hemen bütün ekonomik verilerde bir ya da birkaç aydaki değişim yerine uzun vadeli değişimleri izlemek daha objektif yorum yapabilmemizi sağlar.

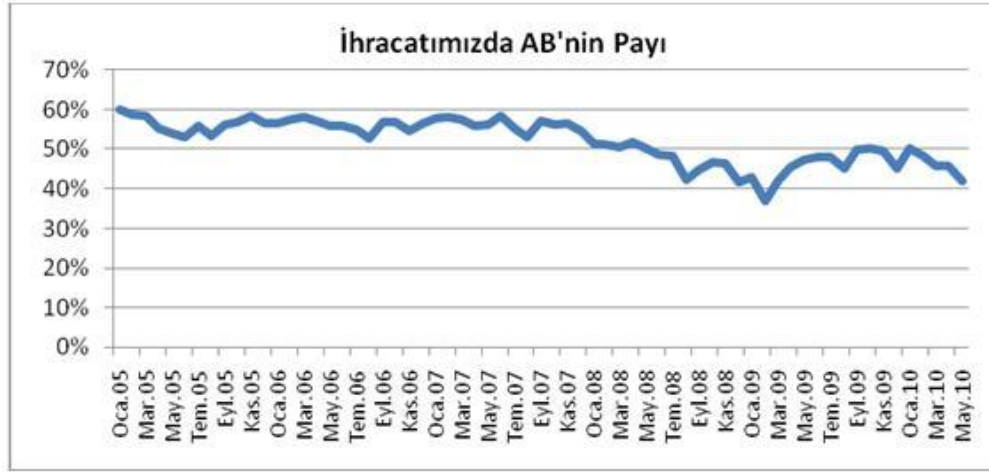
İkinci sayfada verilen grafik Türkiye'nin ve dünyanın 2010 yılının ilk 3 aylık dönemi ihracat verileri ile sonlanmakta ve ülkemizin ihracat artışı %7 olarak gösterilmektedir. Oysa elimizde bazı ülkelerin 6, birçok ülkenin 5 aylık verileri mevcuttur. Geçen yılın aynı dönemine göre bu yılın ilk 6 aylık döneminde Türkiye'nin ihracat artışı %14.7'dir.

Bu dönemde, Brezilya, Çin ve Tayvan gibi, ihracat artış oranı Türkiye'nin üzerinde olan ülkeler vardır. Türkiye ihracatının diğer ülkelere göre daha az artmış olmasının nedeni, ihracatının içinde Avrupa ülkelerinin payının çok yüksek olmasıdır. Avrupa'da talebin hâlâ cansız olması nedeniyle ithalatın zayıf seyretmesinin yanı sıra, eurodaki değer kaybı nedeniyle dolar bazında ihracatın düşük kalması Türkiye ihracatını olumsuz etkilemektedir. İşte bu durum, uygulanmakta olan ihracatta bölgesel çeşitlendirme çalışmalarının gerekliliğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

3-Kriz öncesi dönemde AB'nin toplam ihracatımızdaki payı %56 iken, 2008'de yüzde 48'e, 2009'da %46'ya gerilemiştir. 2010'un ilk 5 ayında ise oran yine %46'dır.

Avrupa Birliği, şu ana dek Türkiye'nin en büyük pazarı olmuştur. İhracatımızdaki payının yüksek olması nedeniyle, AB ekonomisindeki daralma-durgunluk ve ithalatının gerilemesine neden olan benzeri ekonomik gelişmeler, doğrudan Türkiye'nin ihracatını azaltıcı etkiye sahip olabilir. Nitekim 2009 yılında yaşanan budur.

Ancak, AB'nin toplam ihracatımızdaki payının gerilemesi, bu bölgeye yaptığımız ihracatın da gerilediği anlamına gelmez. Nitekim 2007 ve 2008 yıllarında ihracatımızda AB'nin payı gerilemekle birlikte her iki yılda da bölgeye yapılan ihracatımız artmıştır.

2009 yılında Türkiye'nin ihracatı 29 milyar 860 milyon dolar gerilemiştir. Bu gerilemenin %69.3'ü Avrupa (tüm Avrupa) ülkelerinden kaynaklanmıştır. AB ülkelerinden kaynaklanan gerileme ise %54.8'dir. Başka bir ifadeyle 29 milyar 860 milyon dolarlık gerilemenin 16 milyar 376 milyon doları AB ülkelerinden kaynaklanmıştır. Gerilemenin bu denli büyük olmasının 3 ana nedeni vardır.

-Birincisi, Avrupa'nın krizden en ağır etkilenen bölge olması ve toplam ithalatının büyük orandan gerilemesidir.

-İkincisi, Türkiye'nin AB'ye ihraç ettiği ürünlerin kompozisyonudur. Ülkemizin bölgeye ihracatında önde gelen mamuller, kriz döneminde talebi ve/veya fiyatı en fazla gerileyen ürünlerdir.

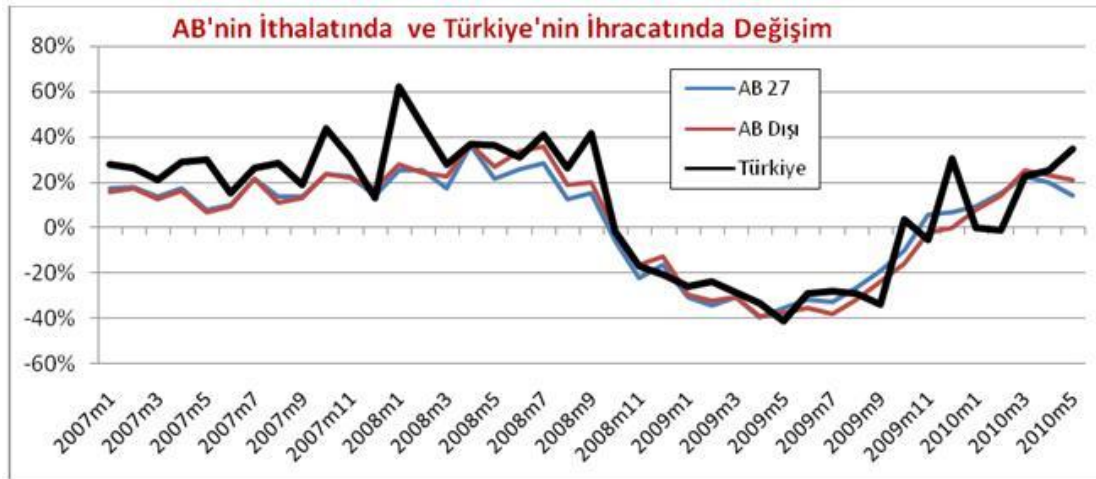
Aşağıdaki tablo Türkiye'nin AB'ye yaptığı ihracatta en fazla gerileme yaşanan ilk 10 ürün gruplarını göstermektedir. Bu 10 ürün grubunda karşılaşılan ihracat gerilemesi toplam 12.7 milyar dolar olup; AB'ye ihracatımızdaki gerilemenin %77.5'ini, ihracatımızdaki toplam gerilemenin ise %42'sini temsil etmektedir.

Demir-çelik, demir çelikten eşya, alüminyum ve alüminyumdan eşya, mineral yakıtlar ihracatımızda görülen gerilemede emtia fiyatlarında yaşanan düşüşün payını unutmamak gerekir.

Motorlu kara taşıtları, deniz taşıtları, giyim eşyası gibi ürünlerin ihracatında yaşanan gerileme, talep düşüklüğünden kaynaklanmaktadır. Türkiye AB'ye daha az otomobil satarken başka bir ülkenin AB'ye otomobil ihracatında artış yoktur.

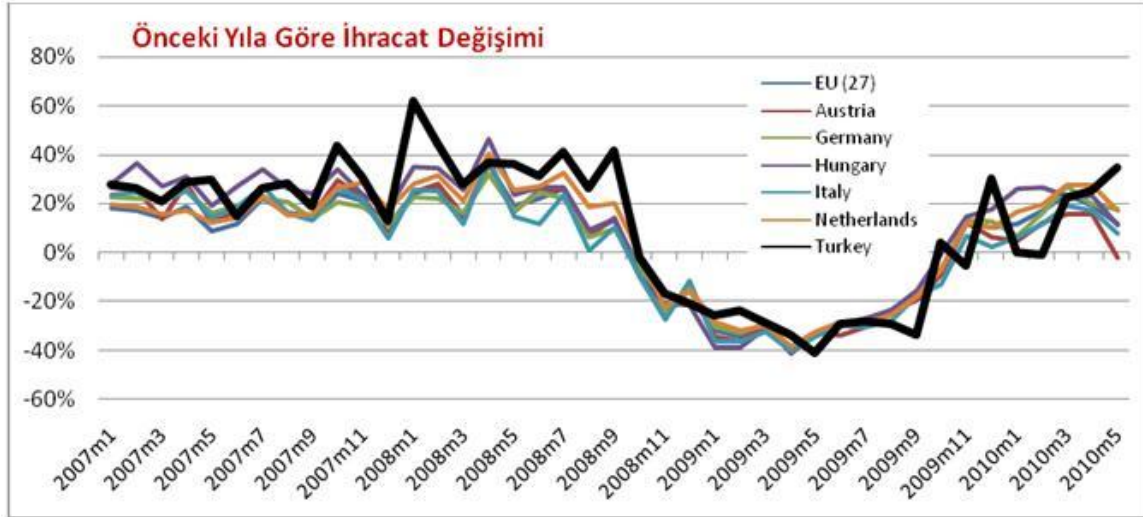
Sıra	Fasıl No	Fasıl Adı	2008	2009	Fark	Değişim
1	87	Motorlu kara taşıtları	13.468.067.355	9.189.562.122	-4.278.505.233	-32%
2	72	Demir ve çelik	2.658.285.403	998.956.669	-1.659.328.734	-62%
3	84	Nükleer reaktörler,kazan;makine ve cihazlar	5.447.972.470	4.168.001.007	-1.279.971.463	-23%
4	27	Mineral yakıtlar	2.061.771.090	876.478.711	-1.185.292.379	-57%
5	73	Demir veya çelikten eşya	2.716.806.011	1.708.524.357	-1.008.281.654	-37%
6	61	Örme giyim eşyası	6.759.189.283	5.955.127.943	-804.061.340	-12%
7	85	Elektrikli makine	4.345.584.151	3.593.067.650	-752.516.501	-17%
8	62	Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarları	3.980.834.863	3.231.818.907	-749.015.956	-19%
9	89	Gemiler,suda yüzen taşıt ve araçlar	1.568.291.389	930.008.237	-638.283.152	-41%
10	76	Aluminyum ve aluminyum eşya	1.080.095.710	733.519.290	-346.576.420	-32%

İhracatının yarısından fazlasını Avrupa'ya, neredeyse yarısını AB'ye yapan Türkiye, bu coğrafyadan bağımsız düşünülüp değerlendirilemez. Aşağıdaki tablo Türkiye'nin ihracat değişimini, AB'nin ise ithalat değişimini göstermektedir.

Türkiye'nin ihracat artış performansı, AB'nin ithalat artışından daha düşük değildir. Son iki ayda ihracat performansımızdaki nispi iyileşmeye rağmen, TEPAV'ın yaptığı aksine, kısa vadede yanlış sonuç verebilecek bu değerlenmeden özellikle kaçınmalıyız.

Aşağıdaki tablo Türkiye ile bazı Avrupa ülkelerinin ihracat değişim performanslarını göstermektedir. Zaman zaman sapmalar olmakla birlikte, Türkiye AB'nin öde gelen ekonomilerinden daha iyi bir ihracat performansına sahiptir.

-Üçüncüsü, dış ticaret verilerinin Dolar ile ifade edilmesi ve söz konusu dönemde doların euroya karşı güçlenmesi nedeniyle AB'ye yapılan ihracatımızdaki gerilemenin muhasebe faktörleri nedeniyle daha yüksek çıkmasıdır. Nitekim AB'ye ihracatımızda euro bazında gerileme %21.6 iken, dolar bazında gerileme %25.9'dur.

ÖRNEK: Türkiye'nin AB'ye ihracatı 2008'de 30€ iken 2009'da %10 düşüşle 27€'ya gerilemiş olsun. 2008'de €/Ş paritesi 1.50; 2009'da ise 1.3 olsun. Eğer parite 1.3'e düşmemiş ve 1.5 olarak kalmış olsaydı; Türkiye'nin dolar bazında AB'ye ihracatı 45\$'dan (30€x1.5), 40.5 \$'a (27€x1.5)düşer; gerileme %10 olurdu. Oysa paritedeki düşüş nedeniyle ihracat 45\$'dan (30€x1.5) 35.1\$'a (27x1.3)düşer ve gerileme %22 olur.

4- Raporun 4. sayfasında bazı ülkelerin AB'ye ihracatı ve bu ülkelerin AB ithalatındaki payları verilmekte; Türkiye'nin AB'de pazar payı kaybettiği yorumu yapılmaktadır. Bu tablo ve yorumu farklı açılardan eleştirilebilir.

a-Tablo 16 münferit ülke vardır. Bu ülkelerden beşinin AB ithalatındaki payı azalırken, onbirinin payı artmıştır. Ancak, göz ardı edilen şey Hindistan ve Romanya dışında kalan ondört ülkenin tamamının AB'ye ihracatının gerilemiş olduğudur.

b-Bu tabloya bakarak, Türkiye ya da başka bir ülkenin AB'de Pazar payı kaybettiğini, krizden çıkış sürecinde Türkiye'nin ihracat performansının dünyanın gerisinde kaldığını söylemek mümkün değildir. Bunu söyleyebilmek için, listedeki her ülkenin AB'ye aynı malları aynı oranda satıyor olması gerekir. Oysa bu listedeki her ülke AB'ye farklı ağırlıklarda farklı mallar ihraç etmektedir.

c-Krizden çıkış sürecinde Türkiye'nin ihracat performansının dünyanın gerisinden kaldığı gibi bir hüküm vermek için, bu tabloda listelenen ülkelerin, AB'nin ithalatındaki payı yerine, kendi ihracatlarında AB'nin payını incelemek daha objektif sonuçlar verecektir.

Kaldı ki; Macaristan, Polonya, Slovakya, Romanya ve Çek Cumhuriyeti dışındaki ülkelerin ihracatında AB'ye olan ihracatın payı Türkiye'ye göre çok düşüktür. AB'ye ihracatın toplam ihracatta payı Çin'de %20, Malezya'da %11, Hindistan'da %21, Endonezya'da %12, Tayland'da %12, Singapur'da %8, Hong Kong'da %14, Güney Kore'de %13, Rusya'da %46'dır.

5-Raporun 6. sayfasında döviz kuruna yönelik eleştirilere atıf yapılmakta ve para birimleri değerlendirilmesine rağmen bazı ülkelerin (Çin, Endonezya ve Singapur) AB'deki pazar paylarının arttığı söylenmektedir.

Bu ülkelerin AB'deki pazar payınca cüz'i artışlar olduğu doğrudur. Ancak üç ülkenin de AB'ye ihracatında gerileme vardır. Türkiye ile bu ülkeler arasındaki fark, Türkiye'nin AB'ye ihracatındaki gerilemenin bir miktar daha yüksek oluşudur. Zira Türkiye'nin AB ithalatından aldığı paydaki gerileme sadece ONBİNDE 4'tür (%1.14'ten %1.10'a düşmüştür).

Karşı taraftan, döviz kurundaki değerlendirilmeyi sadece ihracat açısından değil, ithalat açısından da incelemek gerekir. Raporda adı geçen bazı ülkelerin ithalatlarındaki artışın, ihracatlarındaki artışın çok daha üzerinde olduğunu göz ardı etmemek gerekir. Aşağıdaki tablo 2010 yılının ilk aylarında bazı Asya ülkelerinin ithalatlarının önceki yıla göre değişimleri gösterilmektedir.

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran
Hindistan	34,8%	66,4%	67,1%	43,3%	38,5%	-
Endonezya	36,5%	57,6%	62,2%	61,9%	40,3%	-
Çin	85,8%	44,8%	66,2%	49,8%	48,3%	34,1%
Singapur	37,5%	25,2%	43,0%	43,8%	26,7%	31,7%
Tayland	44,8%	71,2%	59,7%	46,9%	55,0%	-

SONUÇ

TÜİK verilerine göre Mayıs ayında AB'ye ihracat artışı yüzde 20'de kalırken, diğer Avrupa ülkelerine olan ihracatımız geçen yıla göre yüzde 139; Güney Amerika'ya yüzde 172; Kuzey Amerika'ya %47.3 artmıştır. Çin'e yapılan ihracattaki artış oranı ise yüzde 120'dir.

Acaba Türkiye, Avrupa kriz içindeyken, bu konuda eleştiri almamak için diğer bölgelere ihracatını artırmamalı mıydı? Hayır; bu konuda ülke olarak doğru yoldayız. Uzun süre önce yapmaya başlamış olmamız gereken şeyi son zamanlarda yapıyoruz.

Kriz günlerinde sanayi üretim endeksleri, kapasite kullanım oranı çok kısa sürede büyük oranlarda gerilemiştir. Bir taraftan halkımızın aşırı kriz duyarlılığı nedeniyle tüketimi kısmış olması, bir taraftan da ihracatımızın yüzde 48'ini yaptığımız Avrupa'da talebin daralması, ekonominin ilk iki çeyrekte büyük oranda küçülmesine neden olmuştur.

Durum bu iken mantık, üretimin talebin daralmadığı bölgelere yönlendirilmesini gerektirir. Türkiye de öyle yapmıştır. Irak, Suriye, Mısır, Cezayir, Libya'ya ek ticaret heyetleri düzenlendi ve bu ülkelere ihracatımız 10 milyar dolara yakın artış göstermiştir. Sadece bunlar değil, geçen yıl 86 ülkeye ihracatımız artmıştır. Bu ülkelerin tamamına yakını Afrika ve Orta-Dođu bölgesinde yer almaktadır.

Bu yapılmamış olsaydı toplam ihracatımız 102.2 milyar dolar değil, büyük olasılıkla 95 milyar dolar düzeyinde kalacak, işsizlik oranı daha da yükselecek, sanayi üretimi daha fazla gerileyecekti.

Bu yolu seçen tek ülke Türkiye değildir. Almanya ve Fransa da aynı şeyi yapmıştır; Brezilya da. Geçen yıla kadar Brezilya'nın birinci dış ticaret partneri ABD iken, bilinçli olarak Çin'e ağırlık veren Brezilya hükümeti amacına ulaşmış ve bir numaralı pazarı olan ABD'de talep gerilerken, 2009 yılında en çok ihracat Çin'e gerçekleştirmiştir. Brezilya'nın yaptığı ikinci şey ise Afrika ve Arap ülkelerine odaklanmak olmuş ve bunu da başarmıştır. Geçen yıl Brezilya ihracatının arttığı tek kıta Afrika olmuştur.

Başka bir boyut ise komşularla ticarettir. Türkiye'nin ticaret yaptığı yedi komşusu vardır: batıda Yunanistan ve Bulgaristan; doğuda Gürcistan, Ermenistan, İran, Irak ve Suriye. Ermenistan ile resmi olarak ticaret yapmıyor olsak da, zaten küçük bir pazar olduğu için o da dahil edilebilir. (Nahçıvan'ı da eklersek sekiz oluyor).

Dünya üzerinde yedi komşusu olup da, komşuları ile ticaretinin toplam dış ticareti içindeki payının Türkiye kadar küçük olduğu başka bir ülke yoktur. Avusturya, Fransa, Ukrayna, Polonya, İran, Hindistan, Macaristan yedi komşusu olan ülkelerdir. Hepsinin komşularıyla ticaret oranı Türkiye'ninkinden daha yüksektir.

Bu tuhaflığı düzeltmeye çalışmayı eksen kayması olarak adlandırmak doğru değildir. Yanı başımızda mal satabileceğimiz müşteriler varken, bunları görmezden mi gelmeliyiz? Pekiyi ABD'nin, Almanya ve Fransa'nın bu ülkelere bizden çok ihracat yapmalarını nasıl değerlendirmeliyiz?

Türkiye'nin Orta-Dođu ve Afrika pazarlarına yönelmesi ekonomik anlamda bir eksen kayması değil yörünge genişlemesidir.

Dr. H.Bader Arslan

Murat Dođanay